

7. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання Українського інституту національної пам'яті» від 12 листопада 2014 р. № 684. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/684-2014-p> (дата звернення: 01.04.2020).

8. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання Українського інституту національної пам'яті» від 09 липня 2014 р. № 292. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/292-2014-p> (дата звернення: 01.04.2020).

9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Український інститут національної пам'яті» від 05 липня 2006 р. № 927. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927-2006-p> (дата звернення: 02.04.2020).

10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Українського інституту національної пам'яті» від 31 травня 2006 р. № 764. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/764-2006-p> (дата звернення: 02.04.2020).

11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Українського інституту національної пам'яті» від 12 січня 2011 р. № 8. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8-2011-%D0%BF> (дата звернення: 28.05.2020).

12. Тилішак В. Викилики і завдання державної політики у сфері відновлення і збереження національної пам'яті та національно-патріотичного виховання. URL: <http://ukrnationalism.com/direct-speech/1663-vyklyku-i-zavdannia-derzhavnoi-polityku-u-sferi-vidnovlennia-i-zberezhennia-natsionalnoi-pam-iati-ta-natsionalno-patriotychnoho-vykhovannia.html> (дата звернення: 09.04.2020).

13. Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо увічнення пам'яті жертв політичних репресій та голодоморів в Україні» від 11 липня 2005 р. № 1087/2005. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1087/2005> (дата звернення: 02.04.2020).

14. Указ Президента «Про оптимізацію системи органів центральної виконавчої влади» від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010> (дата звернення: 01.04.2020).

УДК 94 (477)

ТРИДЦЯТЬ МОМЕНТІВ З ІСТОРІЇ ДИВІЗІЇ «ГАЛИЧИНА», ЯКІ ВАРТО ДОСЛІДИТИ ТА ПОШИРЮВАТИ ІСТОРИКАМ

Ігор Ходак,

D. of S., кафедра українознавства

Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

У доповіді розглядаються проблеми дослідження історії дивізії СС «Галичина» в сучасній українській історичній науці та зроблено спробу виокремити напрямки майбутніх наукових досліджень цієї проблеми. Акцентовано на необхідності розв'язання найбільш гострих моментів історичного шляху заснування, розбудови, бойових дій та історичного значення цього військового формування. Пропонується також розглянути і спростувати найбільш поширені міфи про дивізію та дивізійників.

Ключові слова: дивізія СС «Галичина», колабораціонізм, військові злочини, історична справедливість.

The paper discusses research areas and problems of the history of the SS Division «Halychyna» in modern Ukrainian historical science and attempts to define the future scientific research areas of this topic. The author emphasizes a need to address the most critical milestones of the historical path of establishment, development, military actions and the historical significance of this military formation. It is also proposed to consider and rebut the most common myths about the SS Division «Halychyna» and its officers.

Keywords: World War II, SS Division «Halychyna», collaborationism, war crimes, historical justice.

27 травня 2020 року Окружний адміністративний суд Києва ухвалив визнати протиправними дії Українського інституту національної пам'яті, який дійшов висновку про те, що символіка 14 гренадерської дивізії СС «Галичина» не є символікою нацистського режиму. З урахуванням висновків суду поширення зазначеної символіки в Україні заборонено. Проте досліджувати історію дивізії суд ще не заборонив.

Понад 77 років тому, 28 квітня 1943 року, в окупованому гітлерівцями Львові офіційно проголосилося про початок творення Дивізії військ зброї СС «Галичина» на добровільній основі. Нині дуже важко знайти більш драстичну сторінку українського національно-визвольного руху, ніж історія саме цього військового формування. Тому, спираючись на аналіз вже наявної літератури з історії дивізії, зосередимо увагу на ключових моментах ґрунтовне висвітлення яких вкрай необхідне для об'єктивного розуміння цієї історичної проблеми.

1. Про мотивацію творення «Галичини». У майбутніх дослідженнях слід зробити акцент на тому, що на 1943 рік українці добре пам'ятали чому не встояла держава Україна, відроджена у жертвовній національно-визвольній боротьбі 1917 - 1920 років. І не тільки пам'ятали, але і розуміли, що тоді забракло власної сильної армії. Це неминуче мотивувало багатьох щось робити, долучитися мілітарного захисту своєї нації.

2. Про патріотизм. Він був породжений самим фактом кривавої війни та протистоянням українців новітнім окупантам: німецьким, угорським на Закарпатті, румунським на Буковині та півдні України. А ще жорстокими репресіями «перших советів» 1938-1941 років і польського окупаційного режиму 1919-1939. Люди пам'ятали і пережили московитські арешти і вивезення в сибірські концтабори, польську «пацифікацію» і концентраційний табір для українців Береза-Картузька. Тому прагнули необхідного військового вишколу і творення своєї армії для захисту.

3. Про патріотизм. Блискавичні зміни на фронтах Другов світової війни прискіпили у галичан розуміння негайно мати власний надійний інструмент захисту.

4. Про патріотизм, надто емоційний. Пройшло менше двох років, коли у Львові всі жажнулися, спостерігаючи, як із горезвісних тюрем Бригідки і Лонцького родичі виносили тисячі трупів українців по-звірячому умертвлених московитами при поспішному відступі. До вирозуміння власного захисту долучилася жага справедливої помсти катам за невинно убієнних.

5. Про лояльність. Про «лояльність» до німецьких окупантів має бути особлива увага дослідників. Адже гітлерівська окупація Галичини виявилась на початках лагіднішою у порівнянні з попередніми, польським і советським окупаційними режимами. Тому у галичан мимоволі сформувалася думка про певну надію на співпрацю з новітнім завойовником та можливість досягнути в майбутньому незалежність.

6. Фактор росту українства на низовому рівні. Слід скрупульозно дослідити ріст того українського, що за поляків і московитів було пригноблене чи часто і суворо заборонене. До прикладу: відкриття українських початкових шкіл, гімназій, різних фахових шкіл, можливостей здобувати вищу освіту за кордоном, активізація українського освітнього товариства 1941-1942 років.

7. Особливої уваги потребує висвітлення ролі Українського Центрального Комітету на чолі з професором Володимиром Кубійовичем, як репрезентанта українців перед окупаційною владою до якого та часто прислуховувались окупаційні владці.

8. Про так звану мрію. Творити власне військо — напевно довгоочікувана мрія галичан того тривожного часу. Про це з початком 1943 року тільки й говорили. Адже сталися докорінні зміни на фронтах війни. Повернення кривавої

Москви знову уможливлювалися. Тому вибір — негайно йти до дивізії! Галичани підтвердили це, написавши понад 82 тисячі добровільних заяв. Цей феномен потребує також глибокого вивчення і осмислення.

9. Про так званий «зародок». Йдеться знову про зародок української армії. Армії, яка так потрібна в лихолітні часи війни кожному народові. Звичайно, що вивищилася думка сформуванню українську військову одиницю, яка б стала зав'язку українського війська, яке потрапить захистити народ і Батьківщину від повернення комунізму. Швидкість росту та ширення цієї ідеї вражає і тому також потребує прискіпливого вивчення.

10. Про німецьку позицію. Вона парадоксальна. Гітлерівцям дивізія не так була потрібна як українцям. Чому? Відомо добре які принципи сповідували окупанти при формуванні військових підрозділів СС. Ці принципи аж ніяк не пасували до не арійських галичан. Тому дивізія фактично була сформована всупереч логіки подій та нацистських приписів. А цей факт ще більше спонукав українців до активного творення своєї дивізії.

11. Так званий суб'єктивний момент. Дуже зацікавленим, і мабуть єдиним, у творенні цього військового підрозділу виявився губернатор окупованої Галичини Отто Вехтер. Він зумів зрозуміти ситуацію та вираховував українські інтереси. І не тільки зробив, це, але й почав успішно переконувати у необхідності творення дивізії владні верхи Берліна. Механізм його особистого впливу на народини «Галичини» варто вивчити детальніше.

12. Про вищі владні інстанції Німеччини та їх роль. Ото Вехтер і якимось дивом залагодив дивізійне питання у вищому нацистському керівництві! Навіть фюрер несподівано особисто підписав наказ про створення дивізії. Як це сталося — не достатньо з'ясовано.

13. Про момент загрози зриву творення підрозділу. Влітку 1943 року на військовий вишкіл чомусь виїхали лише 3 тисячі добровольців. Хоча зголосилося понад 82 тисячі. Цей тривожний момент ще більше переконав прихильників творення дивізії послідовніше прискорити її розбудову.

14. Про головну суперечливість творення «Галичини». Всупереч нашій уяві, що Гітлеру тоді були конче потрібні вояки і він хапав до вермахту будь-якого, зазначимо, що вермахт міг цілком обійтися без українців. Людського власного ресурсу Гітлеру вистачало аж до осені 1944 року. Проблема була в іншому — як і ким, і чим забезпечити добрий вишкіл і оснащення всіх цих солдатів. Як і чому вдалося подолати цю суперечливість — чергове завдання дослідників.

15. Про парадоксальний висновок, що з'явився в новітніх дослідженнях — «суб'єкт історії». Бачимо з попередніх пунктів, що головним ініціатором та двигуном створення дивізії були українці. Адже процес творення «Галичини» обіцяв унікальні на той час можливості військового, а в майбутньому і політичного характеру. Таки отримати навчене і боєдатне формування як зав'язку омріяної української армії; голосно заявити про Україну та український інтерес на міжнародній арені та з об'єкту стати окремим суб'єктом історії.

16. Наразі такий міф про «самостійну гру українців» потребує пильнішого наукового погляду. Але правдою є те, що українці мали тоді віру у здатність стати окремим гравцем. Тому галичани так цінували і підтримували факт появи дивізії.

17. Міф про «гарматне м'ясо». Його особливо слід старанно спростувати. Дивізійники-добровольці не були гарматним м'ясом, як сьогодні часто стверджують недруги України. Бо всі, хто дотичний до творення дивізії, разом приклали зусилля, щоб добре навчити і оснастити цей український підрозділ. Призбирати яскраві факти з німецьких відкритих архівів — ще одне завдання для нас.

18. Міф про «затикання дір». Історикам детально слід прояснити ситуацію, чи гітлерівське командування кидало безжально дивізію на ділянки фронтів, де було надто гаряче. До прикладу: після розгрому і значних втрат під Бродами, у 1944 році, коли відбувалося відновлення та переформування дивізії, її спрямували до Словаччини, відносно спокійної місцини. Цей період історії підрозділу потребує більшої уваги.

19. Міф про злочинних галицьких «есесівців». Галичани не були і не могли бути членами злочинної організації СС. Тому і носили свої національні відзнаки: нарукавний щиток із золотим галицьким левом і трьома коронами на синьому фоні та петлиці з «левицом». Загалом всі: чому, де, коли, як, про так звані злочини, ми повинні прояснити суспільству.

20. За кого воювали? Це особливо маємо пояснити нинішнім українцям. Згадані військові знаки розрізнення вже символічно сигналізують нам, що дивізійники змагали за українську справу. Мало хто знає, що билися галичани під національним прапором з Тризубом!

21. Про значення національних відзнак. Варто показово продемонструвати, що хоча в Другу світову війну українці воювали у лавах багатьох армій: советській, британській, канадській, американській, польській, проте лише українці дивізії носили свої національні відзнаки. Дослідити паралелі боротьби українців різних армій світу.

22. Змаг за власну самостійну майбутню державу? В різних чужинецьких арміях на українців дивилися як на громадян суто власних країн, але не таких, хто може розраховувати на право посідати власну державу.

23. Про військові злочини. Відсутні докази здійснення українською дивізією військових злочинів. Проте, брехливих фальшивок є чимало. Злісні фальсифікатори української історії вперто твердять про міфічні злочини дивізійників. щось подібне закидають. Потрібно до українського наукового обігу залучити архівні матеріали та наукові дослідження чужинецьких істориків, які давно спростували вигадки про «злочини» дивізії «Галичина».

24. Сама історія «досліджень» причетності вояків «Галичини» до військових злочинів — неймовірна за прискіпливістю, детальністю та скрупульозністю. За 75 років після завершення Другої світової війни всю історію дивізії «винохували» не тільки фахові історики. Цим активно займалися слідчі, державні чиновники різного калібру, політики різних країн світу. Вислід — жодного доведеного доказу військових злочинів дивізії!

25. Про «крапку». Багато істориків стверджують, що в цьому драстичному питанні давно пора поставити останню крапку! Українські історики мають піти іншим шляхом. «Крапка» буде поставлено, коли доступними стануть для нас московські архіви. А вони втаємничені до сьогодні.

26. Про роль Московії в трактуванні історії дивізії. Згадана «крапка» стала би реальною, якби не сутність Московії та її брехливої сучасної історичної псевдонауки. Тому українські науковці мають бути завше готові відбити чергову порцію московських інсинуацій.

27. Про міфічний суд над вояками дивізії. Про Нюрнберзький процес, де нібито засудили дивізію як злочинне формування, не згадував тільки дуже ледачий фальсифікатор. Тому особливо українські історики мають акцентувати, що питання дивізії, як і загалом України взагалі не розглядалося! У вирокі трибуналу фігурували дійсні члени СС — хворобливі люди-расисти з членським квитком СС і особистим номером есесівця. Галицькі дивізійники, яко українці ніяк не могли ними бути. 28. Про сором та гідність. Підсумовуючи, зазначу, що українським історикам варто також наголошувати, що галицьким дивізійникам нема чого соромитися ні перед своїм поколінням, ні перед своїми дітьми та онуками, ні перед державою Україна. Галичани-дивізійники з гідністю воювали та гідними вояками вийшли з війни.

28. Про сором та гідність. Підсумовуючи, зазначу, що українським історикам варто також наголошувати, що галицьким дивізійникам нема чого соромитися ні перед своїм поколінням, ні перед своїми дітьми та онуками, ні перед державою Україна. Галичани-дивізійники з гідністю воювали та гідними воювачами вийшли з війни.

29. Про живих і загиблих. Сьогодні в Україні залишилось кілька десятків дивізійників, вони і досі не мають гідного, належного визнання української держави. Вони ж всеньке своє жертвне життя мріяли про цю державу, мужньо боролися за неї зі зброєю в руках. А їх так і не визнано учасниками національно-визвольної боротьби. Цього очікують десятки тисяч їх дітей, онуків та правнуків! Чекають душі полеглих... Очікують подібного визнання як зробили держави Балтії! Історики мають борг перед ветеранами дивізії, ми повинні його повернути героям, доказавши сутність визвольної боротьби дивізії «Галичина»!

30. Про нинішню владу і дивізію. Я свідомий, що цього не реально домогтися при теперішніх владцях. Відстоювати історичну правду та справедливість слід вперто продовжувати. На сьогодні ця проблема вже знайшла розуміння в межах трьох областей Галичини. Поза межами нашої Галичини дивізійників досі часто трактують зрадниками. Тому з подвійною енергією маємо доказувати всім, що дивізія «Галичина» гідно проявила себе в бойових діях на фронтах Другої світової війни, нічим не заплямувала свого імені та фактично стала одним із символів боротьби українського народу за власну свободу.

І висновок. Емоційний, не науковий і не на сьогодні. На майбутнє! Дивізійники та їхній геройський чин будуть такі визнані державою Україна. Говорю це як син дивізійника Миколи Ходака. Якщо моє покоління цього не доб'ється, то у нас є патріотичні діти, а ще патріотичніші онуки підрастають! Слава Україні! Героям слава!

УДК 82

КРИЗЬ ПЕРЕШКОДИ ТОТАЛІТАРИЗМУ НЕОПАЛИМОЮ КУПИНОЮ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Надія Черкес,

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького*

*Украдене ім'я до злодія не звикне.
Якби не ми, то як вас величать?
І Русь, і Рось, і Либідь ані скрикне.
І на уста вікно покладено печать.*

Ліна Костенко

Для кожного народу невід'ємною частиною його сутності є усвідомлення сокровеного запитання: «Хто ми? Чий батьків чиї ми діти?...», без якого неможливо прокладати собі ані виважених шляхів сучасного буття, ані незначних стежин у таємниче майбутнє. Особливо важливим для людських спільнот це питання стає у переламні часи, часи негарздів чи воєнних лихоліть. Тоді на шальках історичних терезів опиняються по-справжньому доленос-